

Μία Μέρα στην Ακρόπολη

Με τα κείμενα
του Πλούταρχου
και του
Παυσανία

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Α' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ
ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

XII. Ὁ δὲ πλείστην μὲν ἡδονὴν ταῖς Ἀθήναις καὶ κόσμον ἤνεγκε, μεγίστην δὲ τοῖς ἄλλοις ἔκπληξιν ἀνθρώποις, μόνον δὲ τῆ Ἑλλάδι μαρτυρεῖ, μὴ ψεύδεσθαι τὴν λεγομένην δύναμιν αὐτῆς ἐκείνην καὶ τὸν παλαιὸν ὄλβον, ἢ τῶν ἀναθημάτων κατασκευί,... Ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, χαλκός, ἐλέφας, χρυσός, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχναι, τέκτονες, πλάσται, χαλκοτύποι, λιθουργοί, βαφεῖς, χρυσοῦ μαλακτῆρες [καί*] ἐλέφαντος, ζωγράφοι, ποικιλταί, τορευταί, πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες, ἔμποροι καὶ ναῦται καὶ κυβερνῆται κατὰ θάλατταν, οἱ δὲ κατὰ γῆν ἀμαξοπηγοὶ καὶ ζευγοτρόφοι καὶ ἡνίοχοι καὶ καλωστρόφοι καὶ λινουργοὶ καὶ σκυτοτόμοι καὶ ὄδοποιοὶ καὶ μεταλλεῖς, ἐκάστη δὲ τέχνη, καθάπερ στρατηγός ἴδιον στρατεύμα, τὸν θητικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην συντεταγμένον εἶχεν, ὄργανον καὶ σῶμα τῆς ὑπηρεσίας γινόμενον, εἰς πᾶσαν, ὡς ἔπος εἶπεῖν, ἡλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεαῖα διένεμον καὶ διέσπειρον τὴν εὐπορίαν.

XIII. Ἀναβαινόντων δὲ τῶν ἔργων ὑπερηφάνων μὲν μεγέθει, μορφῇ δ' ἀμμιήτων καὶ χάριτι, τῶν δημιουργῶν ἀμιλλωμένων ὑπερβάλλεσθαι τὴν δημιουργίαν τῆ καλλιτεχνία, μάλιστα θαυμάσιον ἦν τό τάχος. Ὡν γὰρ ἕκαστον ᾗοντο πολλαῖς διαδοχαῖς καὶ ἡλικίαις μόλις ἐπὶ τέλος ἀφίξεσθαι, ταῦτα πάντα μῖς ἀκμῆ πολυτείας ἐλάμβανε τὴν συντέλειαν...

... ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προδανεισθεὶς χρόνος ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσιν. Ὅθεν καὶ μᾶλλον θαυ-

μάζεται τὰ Περικλέους ἔργα πρὸς πολὺν χρόνον ἐν ὀλίγῳ γενόμενα. Κάλλει μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθύς ἦν τότε ἀρχαῖον, ἀκμῆ δὲ μέχρι νῦν πρόσφατόν ἐστι καὶ νεουργόν οὕτως ἐπανθεῖ καινότης τις ἄθικτον ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηροῦσα τὴν ὄψιν, ὥσπερ ἀειθαλές πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγήρω καταμεμιγμένην τῶν ἔργων ἐχόντων. Πάντα δὲ διεῖπε καὶ πάντων ἐπίσκοπος ἦν αὐτῷ Φειδίας, καίτοι μεγάλους ἀρχιτέκτονας ἐχόντων καὶ τεχνίτας τῶν ἔργων. Τὸν μὲν γὰρ ἐκατόμπεδον Παρθενῶνα Καλλικράτης εἰργάζετο καὶ Ἴκτινος...

Τὰ δὲ Προπύλαια τῆς ἀκροπόλεως ἐξεργάσθη μὲν ἐν πενταετίᾳ Μνησικλέους ἀρχιτεκτονούντος· τύχη δὲ θαυμαστὴ συμβῆσα περὶ τὴν οἰκοδομίαν ἐμήνυσε τὴν θεὸν οὐκ ἀποστατοῦσαν, ἀλλὰ συναφαιτομένην τοῦ ἔργου καὶ συνεπιτελοῦσαν. Ὁ γὰρ ἐνεργότατος καὶ προθυμότατος τῶν τεχνιτῶν ἀποσφαλεῖς ἐξ ὕψους ἔπεσε καὶ διέκειτο μοκθηρῶς, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἀπεγνωσμένος. Ἀθυμοῦντος δὲ τοῦ Περικλέους ἡ θεὸς ὄναρ φανεῖσα συνέταξε θεραπείαν, ἣ χρώμενος ὁ Περικλῆς ταχὺ καὶ ῥαδίως ἰάσατο τὸν ἄνθρωπον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ τό χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ὑγιείας Ἀθηνᾶς ἀνέστησεν ἐν ἀκροπόλει παρά τὸν βωμόν, ὅς καὶ πρότερον ἦν, ὡς λέγουσιν. Ὁ δὲ Φειδίας εἰργάζετο μὲν τῆς θεοῦ τό χρυσοῦν ἔδος καὶ τούτου δημιουργός ἐν τῇ στήλῃ εἶναι γέγραπται, πάντα δ' ἦν σχεδόν ἐπ' αὐτῷ, καὶ πᾶσιν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπεστάτει τοῖς τεχνίταις διὰ φιλίαν Περικλέους...

XII. Εκείνο δε που έτερψε πάρα πολύ και εκόσμησε τας Αθήνας, προκάλεσε πολύ μεγάλην έκπληξη στους άλλους ανθρώπους και αποτελεί απόδειξη ότι δεν είναι ψέμα εκείνη η φημιζόμενη δύναμη της Ελλάδος και η παλαιά ευδαιμονία της, είναι η κατασκευή μνημείων αφιερωμένων στους θεούς...

Υλη των έργων αυτών ήταν ο λίθος, ο χαλκός, το ελεφαντοστόν, ο χρυσός, ο έβενος, το κυπαρίσσι, τεχνίτες δε που μεταχειρίζονταν και κατεργάζονταν αυτή (την ύλη), ήταν κτίστες, πλάστες, χαλκείς, λιθοξόοι, βαφείς, χρυσοχόοι, τεχνίτες ελεφαντοστού, ζωγράφοι, διακοσμηταί, ξυλουργοί. Προμηθευταί δε τούτων και μεταφορείς ήταν κατά θάλασσαν έμποροι και ναύτες και πλοίαρχοι, κατά ξηράν δε αμαξοποιοί και ζευγολάτες και καρραγωγείς και σχοινοπλέκτες και λιναράδες και δερματάδες και οδοποιοί και μεταλλουργοί. Όπως δε κάθε στρατηγός έχει δικό του στρατό, έτσι και κάθε τέχνη είχε συντεταγμένους τους εργάτες και τους ιδιώτες της, οι οποίοι γίνοντο όργανο και σώμα της υπηρεσίας της, μ' ένα λόγο δε οι ανάγκες διένεμαν και διέσπειραν την ευπορία σε κάθε ηλικία και σε κάθε ειδικότητα.

XIII. Καθώς δε υψώνονταν τα έργα υπερήφανα κατά το μέγεθος, αμίμητα δε στην ωραιότητα και τη χάρη, γιατί οι τεχνίτες συναγωνίζονταν μεταξύ των να ξεπεράσουν με την καλλιτεχνική εκτέλεση τη δημιουργική έμπνευση, κατά κύριο λόγο προκαλούσε το θαυμασμό η ταχύτης της εκτελέσεως. Διότι, ενώ επίστευαν οι Αθηναίοι ότι το καθένα (από τα έργα) αυτά μόλις και μετά βίας θα ετελείωνε έπειτα από πολλούς διαδοχικούς άρχοντες και μετά παρέλευση πολλού χρόνου, όλα μαζί ετελείωσαν στην ακμή της διοικήσεως ενός μόνου ανθρώπου...

...ο δε χρόνος, τον οποίο από πριν δανείζει ο τε-

χνίτης στην προσπάθεια της δημιουργίας, εξασφαλίζει τη δύναμη της διατηρήσεως του έργου. Γι' αυτό και πιο πολύ θαύμαζαν τα έργα του Περικλή, διότι αν και έγιναν εντός ολίγου χρόνου, διατηρούνται επί πολύν. Διότι ενώ το καθένα στο κάλλος ήταν αμέσως τότε αρχαιοπρεπές, εν τούτοις μέχρι σήμερα εξακολουθεί να δίνει την εντύπωση του πρόσφατου και καινούργιου. Τόσο επανθίζει σ' αυτά η νεότης, η οποία διατηρεί την όψη τους ανέπαφη από το χρόνο, σαν να έχουν τα έργα αυτά αειθαλές πνεύμα ανάμεικτο με αγέραστη ψυχή.

Διτύθηνε τα πάντα και των πάντων ήταν επόπτης ο Φειδίας, αν και το κάθε έργο είχε δικό του μεγάλο αρχιτέκτονα και δικούς του τεχνίτες. Τον μεν Εκατόμπεδον Παρθενώνα π.χ. επεξεργάζονταν ο Καλλικράτης και ο Ικτίνος:...

Τα Προπύλαια της Ακροπόλεως εκτίσθησαν μέσα σε μία πενταετία με αρχιτέκτονα τον Μνησικλή· κάποιο δε τυχαίο και θαυμαστό περιστατικό, το οποίο συνέβη κατά τη διάρκεια της οικοδομής, απέδειξε ότι η θεά όχι μόνο δεν ήταν δυσαρεστημένη, αλλά συνεργαζόταν για το έργο και βοηθούσε. Ο πιο εργατικός και ο πιο πρόθυμος εργάτης γλύστρησε και έπεσε από ύψος, βρισκόταν δε σε πολύ κακή κατάσταση, ώστε οι γιατροί τον είχαν αποφασίσει. Ενώ ο Περικλής ήταν πολύ στενοχωρημένος, έρχεται στο όνειρό του η θεά και δίνει μία συνταγή θεραπείας, την οποία εφαρμόζοντας ο Περικλής θεράπευσε γρήγορα και εύκολα τον άνθρωπο. Γι' αυτό και έστησαν χάλκινο άγαλμα της Αθηνάς Υγείας στην Ακρόπολη, κοντά στο βωμό, ο οποίος, καθώς λένε, υπήρχε και προηγουμένως. Ο Φειδίας επεξεργάσθηκε το χρυσό άγαλμα της θεάς και αναγράφεται στη στήλη ότι αυτός είναι ο κατασκευαστής του. Όλα σχεδόν σ' αυτόν είχαν ανατεθεί και αυτός επιστατούσε, καθώς είπαμε, τους τεχνίτες για όλα, λόγω της φιλίας του Περικλή...

Η άνοδος στην Ακρόπολη των Αθηνών γίνεται σήμερα μόνο από τη Δυτική πλευρά στην οποία η κλίση του εδάφους είναι σχετικά μικρή και επιτρέπει τη διαμόρφωση εισόδου. Οι σημερινοί επισκέπτες έρχονται από τα νότια, παρακάμπτουν τον προμαχώνα πάνω στον οποίο βρίσκεται ο ναός της Αθηνάς Νίκης και φθάνουν στην είσοδο των Προπυλαίων. Δεν είναι βέβαιο πώς γινόταν κατά τις διάφορες περιόδους της αρχαιότητας η άνοδος έως τα Προπύλαια.

Ο επισκέπτης δεξιά του έχει τον προμαχώνα πάνω στον οποίο βρίσκεται ο μικρός ιωνικός ναός της Αθηνάς Νίκης και αριστερά του ένα ψηλό τμηπτικό βάθρο της ελληνιστικής εποχής που είναι γνωστό με το όνομα “**Βάθρο του Αγρίππα**”· ο Πausanίας δεν το αναφέρει.

Από τα **Προπύλαια** σώζεται καλύτερα το Βόρειο τμήμα· η Βόρεια πτέρυγα είναι γνωστή ως Πινακοθήκη, επειδή στα χρόνια του Pausanias στέγαζε σπουδαίους ζωγραφικούς πίνακες. Σήμερα περνάει κανείς μέσα από τα Προπύλαια από τη μεσαία από τις πέντε πόρτες, μεταξύ δύο ιωνικών κιονοστοιχιών.

Ευθύς μετά έχει ο επισκέπτης μια γενική εικόνα του εσωτερικού της Ακροπόλεως.

Δεξιά σώζονται τα ελάχιστα λείψανα του **Ιερού της Αρτέμιδος Βραυρωνίας** και ενός κτηρίου που δεν αναφέρει ο Pausanias, της **Χαλκοθήκης**. Στο βάθος ο όγκος του Παρθενώνα δεσπόζει σε ολόκληρο το χώρο του Ιερού.

Απέναντι, σαράντα περίπου μέτρα από τα Προπύλαια, υψωνόταν κατά την αρχαιότητα το μεγάλο ορειχάλκινο **άγαλμα της Προμάχου Αθηνάς**, το οποίο περιγράφει ο Pausanias. Σήμερα σώζονται επί τόπου μόνον η θεμελίωση και τμήματα από την επίστεψη του βάθρου του.

Αριστερά στο βάθος, βρίσκεται το **Ερέχθειο**, όπου στεγαζόταν το λατρευτικό άγαλμα της Αθηνάς Πολιάδας. Ήταν ναός ιωνικού ρυθμού, με πολύπλοκη λειτουργία και μορφή, με δύο

προστάσεις που προεξείχαν η μία στη Βόρεια πλευρά και η άλλη στη Νότια, η πολύ γνωστή πρόσταση των Καρυατίδων. Στα ανατολικά του Ερεχθείου ήταν ο **μέγας βωμός**, από τον οποίο δεν σώζεται σήμερα τίποτα. Εκεί κατέληγε η πομπή των Παναθηναίων.

Για το μεγάλο ναό, τον **Παρθενώνα**, το αριστούργημα της αρχαίας Ελληνικής αρχιτεκτονικής, ο Pausanias έγραψε ένα σχετικά μικρής αξίας σχόλιο. Αν και υπέστη φοβερές καταστροφές από την αρχαιότητα έως σήμερα, το μνημείο διατηρεί το μεγαλείο του και το κάλλος του, ως τις μικρότερες λεπτομέρειές του. Ο Πλούταρχος μας δίνει λεπτομέρειες για τις οικοδομικές δραστηριότητες στα χρόνια του Περικλή, το έργο του Φειδία και το αθάνατο πνεύμα των μνημείων.

Τα αρχιτεκτονικά μέλη που βρίσκονται στο έδαφος ανατολικά του Παρθενώνα ανήκουν στο μονόπτερο κυκλικό **ναϊσκο της Ρώμης και του Αυγούστου**· και αυτόν δεν τον αναφέρει ο Pausanias.

Ο τρόπος τοποθέτησης των κτηρίων πάνω στον βράχο της Ακροπόλεως, είναι ελεύθερος αλλά αρμονικός. Η σημερινή εντύπωση διαφέρει πολύ από αυτήν που είχαν οι αρχαίοι επισκέπτες, γιατί πολλά πράγματα έχουν ριζικά αλλάξει. Η σημερινή επιφάνεια του βράχου έχει διαμορφωθεί έτσι, λόγω των μεταγενεστέρων επεμβάσεων και των ανασκαφών του περασμένου αιώνα. Κατά την αρχαιότητα το **τείχος** που περιέβαλλε την Ακρόπολη ήταν πολύ ψηλότερο και εκατοντάδες **αναθήματα, βάθρα, βωμοί και επιγραφές** γέμιζαν τον εσωτερικό χώρο. Τα ίδια τα αρχιτεκτονικά μνημεία πολύχρωμα και κατάκοσμα έδιναν στο σύνολο ένα χαρακτήρα που δυστυχώς σήμερα έχει χαθεί.

Η έξοδος από την Ακρόπολη γίνεται και πάλι μέσα από τα Προπύλαια και σε συνέχεια μέσα από την λεγόμενη **πύλη Beulé**, η οποία ανήκει στις υστερορωμαϊκές οχυρώσεις του Ιερού Βράχου και φυσικά δεν είδε ο Pausanias.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΣΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

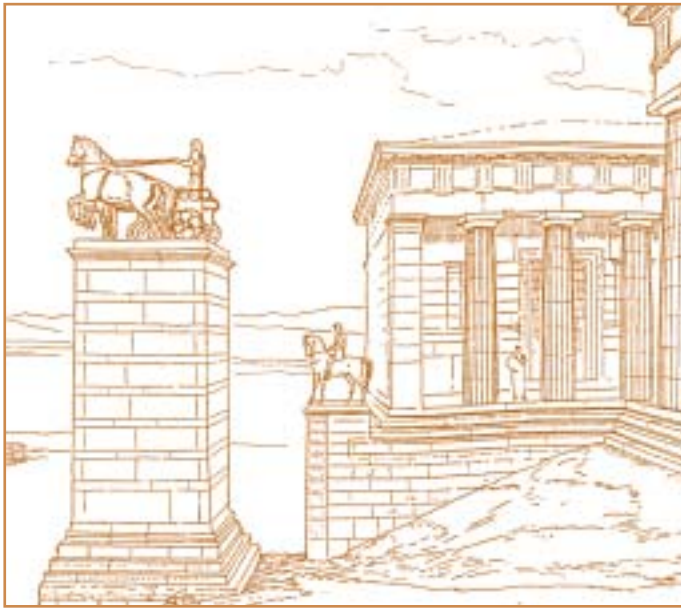
Ἐς δὲ τὴν ἀκρόπολιν ἔστιν ἔσοδος μία· ἑτέραν δὲ οὐ παρέχεται, πᾶσα ἀπότομος οὖσα καὶ τείχος ἔχουσα ἐχυρόν.

Παυσανία, Ἀττικά, I, 22, 4

Η ακρόπολη έχει μία είσοδο· για δεύτερη δεν είναι κατάλληλη, γιατί ολόκληρη είναι απότομη και οχυρωμένη με τείχος.

Παυσανία, Ἀττικά, I, 22, 4

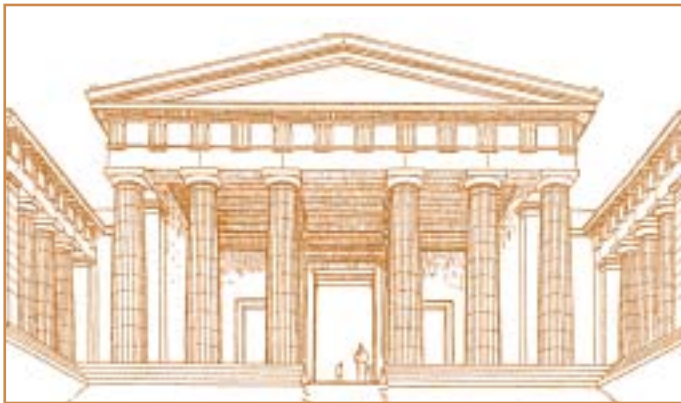
ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ

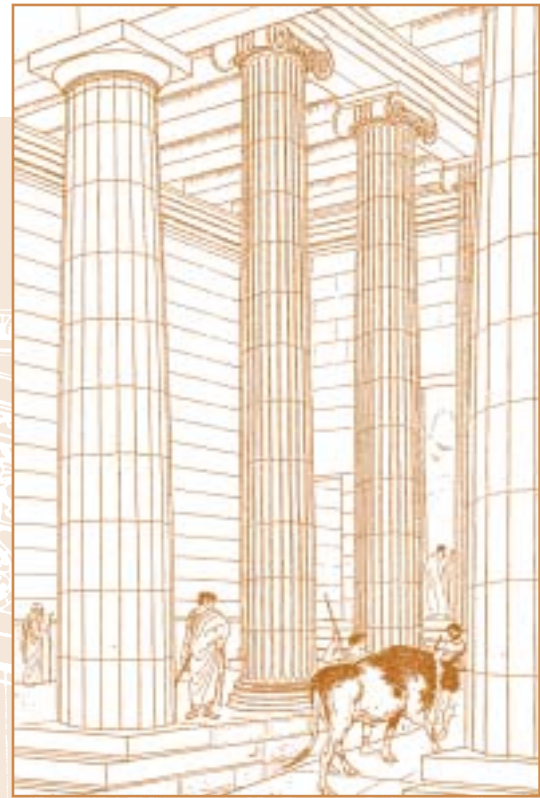
Krischen

Τά δέ προπύλαια λίθου λευκοῦ τήν ὀροφήν ἔχει καί κόσμῳ καί μεγέθει τῶν λίθων μέχρι γε καί ἐμοῦ προεῖχε.

Παυσανία, Ἄττικά, I, 22, 4

Krischen

Krischen

Τα προπύλαια ἔχουν οροφή ἀπό μάρμαρο λευκό καί μέχρι τῆς ἐποχῆς μου υπερέρχουν γιά τὴν ομορφιά καί τὸ μέγεθος τῶν λίθων.

Παυσανία, Ἄττικά, I, 22, 4

Ἔστι δὲ ἐν ἀριστερᾷ τῶν προπυλαίων οἴκημα ἔχον γραφάς· ὀπίσθαι δὲ μὴ καθέστηκεν ὁ χρόνος αἴτιος ἀφανέσιν εἶναι, Διομήδης ἦν <καὶ Ὀδυσσεύς>, ὁ μὲν ἐν Λήμνῳ τὸ Φιλοκίτην τόξον, ὁ δὲ τὴν Ἀθηνᾶν ἀφαιρούμενος ἐξ Ἰλίου. Ἐνταῦθα ἐν ταῖς γραφαῖς Ὀρέστης ἐστὶν Αἰγίσθον φονεύων καὶ Πυλάδης τοὺς παῖδας τοὺς Ναυπλίου βοηθούς ἐλθόντας Αἰγίσθῳ τοῦ δὲ Ἀχιλλέως τάφου πλησίον... Πολυξένη...

Ἐγραψε δὲ [Πολύγνῳτος] καὶ πρὸς τῷ ποταμῷ ταῖς ὁμοῦ Ναυσικᾶ πληνούσας ἐφιστάμενον Ὀδυσσεά... Γραφαὶ δὲ εἰσι καὶ ἄλλαι καὶ Ἀλκιβιάδης, ἵππων δὲ οἱ νίκης τῆς ἐν Νεμέᾳ ἐστὶ σημεῖα ἐν τῇ γραφῇ· καὶ Περσεύς ἐστὶν ἐς Σέριφον κομιζόμενος, Πολυδέκτη φέρων τὴν κεφαλὴν τὴν Μεδούσης... ἔτι δὲ τῶν γραφῶν, ... ἐστὶ Μουσαῖος...

Παυσανία, Ἀττικά, I, 22, 6-7

Ἀριστερά τῶν προπυλαίων ὑπάρχει μία αἴθουσα με ζωγραφικὲς παραστάσεις. Ἀνάμεσα σε κείνες που δεν ἔχουν εξαφανιστεῖ ἀπὸ τὴν πολυκαιρία εἶναι εἰκόνες τοῦ Διομήδη καὶ τοῦ Ὀδυσσεά, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Ὀδυσσεά παριστάνεται νὰ ἀφαιρεῖ στὴν Λήμνο τὸ τόξο τοῦ Φιλοκίτη καὶ ὁ Διομήδης τὸ ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἀπὸ τὴν Τροία. Ἐπίσης εἶναι ζωγραφισμένος ὁ Ὀρέστης νὰ σκοτώνει τὸν Αἰγίσθο καὶ ὁ Πυλάδης τοὺς γιους τοῦ Ναυπλίου που εἶχαν ἔρθει νὰ βοηθήσουν τὸν Αἰγίσθο, καθὼς καὶ ἡ Πολυξένη κοντὰ στὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα...

Ἀπεικόνισε ἐπίσης ὁ Πολύγνῳτος καὶ τὸν Ὀδυσσεά νὰ στέκεται κοντὰ στο ποτάμι με τὶς γυναῖκες που ἐπλυναν ἐκεῖ μαζί με τὴ Ναυσικά...

Ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ζωγραφιές εἶναι καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης· στὴν εἰκόνα διακρίνει κανεῖς σημάδια ἐνδεικτικὰ τῆς νίκης τῶν ἀλόγων τοῦ στους ἀγῶνες τῆς Νεμέας. Ἐπίσης παριστάνεται καὶ ὁ Περσεύς πηγαίνοντας στὴ Σέριφο καὶ φέρνοντας τὸ κεφάλι τῆς Μεδούσης στὸν Πολυδέκτη... Ὑπάρχει ἀκόμα ὁ Μουσαῖος ἀνάμεσα στὶς ζωγραφιές...

Παυσανία, Ἀττικά, I, 22, 6-7

ΝΑΟΣ ΑΘΗΝΑΣ ΝΙΚΗΣ

*...τῶν δέ προφυλαίων ἐν δεξιᾷ Νίκης ἐστὶν ἄπτερου ναός.
Ἐντεῦθεν ἡ θάλασσά ἐστι σύνοπος, καὶ ταύτη ῥίψας Αἰγεὺς ἑα-
τόν ὡς λέγουσιν ἐτελεύτησεν*

Παυσανία, Ἀττικά, I, 22, 4

*... γνώμη δέ λακεδαιμονίων τε ἐς τοῦτο ἐστὶν <τό> ἄγαλμα καὶ
ἀθηναίων ἐς τὴν ἄπτερον καλουμένην Νίκην, τῶν μὲν οὐποτε τόν
Ἐνυάλιον φεύγοντα οἰκήσεσθαί σφίσις ἐνεχόμενον ταῖς πέδαις,
ἀθηναίων δέ τὴν Νίκην αὐτόθι ἀεὶ μενεῖν οὐκ ὄντων περῶν.*

Λακωνικά III, 15, 7

Δεξιά των προφυλαίων υπάρχει ένας ναός της ἀπτερου Νίκης. Από το μέρος αυτό έχει κανείς μια συνοπτική θέα της θάλασσας και λένε πως ο Αιγεύς απ' αυτού ρίχτηκε κάτω και αυτοκτόνησε.

Παυσανία, Ἀττικά, I, 22, 4

Η έννοια που έχει για τους Λακεδαιμόνιους το άγαλμα αυτό είναι η ίδια που έχει και η λεγόμενη άπτερος Νίκη για τους Αθηναίους, δηλ. πως ο Ενυάλιος δεν θα μπορέσει να φύγει από τους Λακεδαιμόνιους ποτέ, εφ' όσον βρίσκεται στα δεσμά και η Νίκη θα μένει πάντοτε στους Αθηναίους, εφ' όσον δεν έχει φτερά.

Λακωνικά, III, 15, 7

ΙΕΡΟΝ ΒΡΑΥΡΩΝΙΑΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ

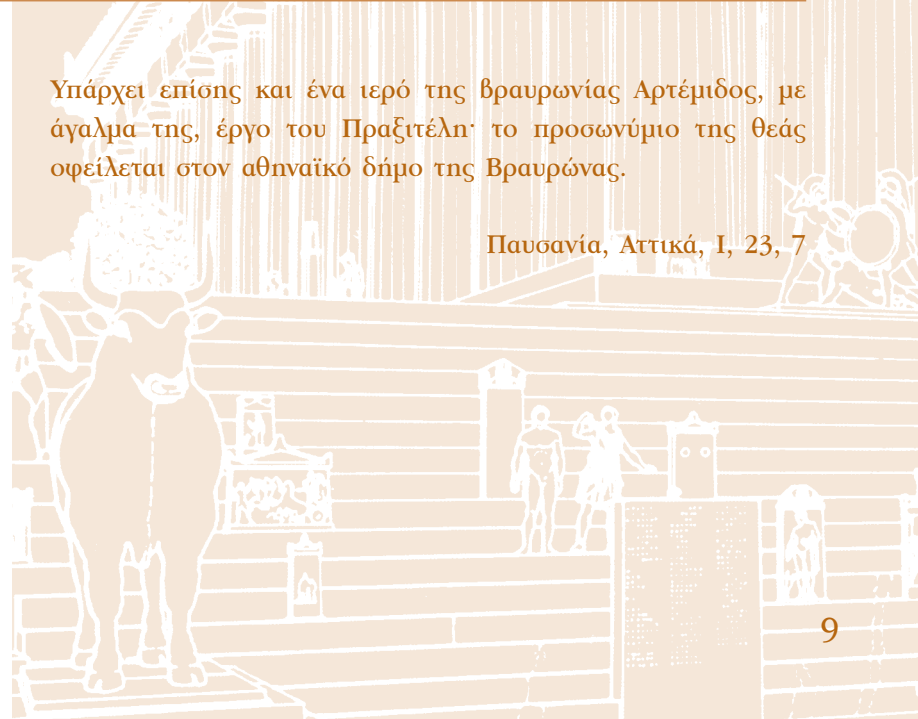

*Καί Ἄρτεμιδος ἱερόν ἐστι βραυρωνίας, Πραξιτέλους μὲν τέχνη τό
ἄγαλμα, τῇ θεῶ δέ ἐστιν ἀπό Βραυρῶνος δήμου τό ὄνομα·*

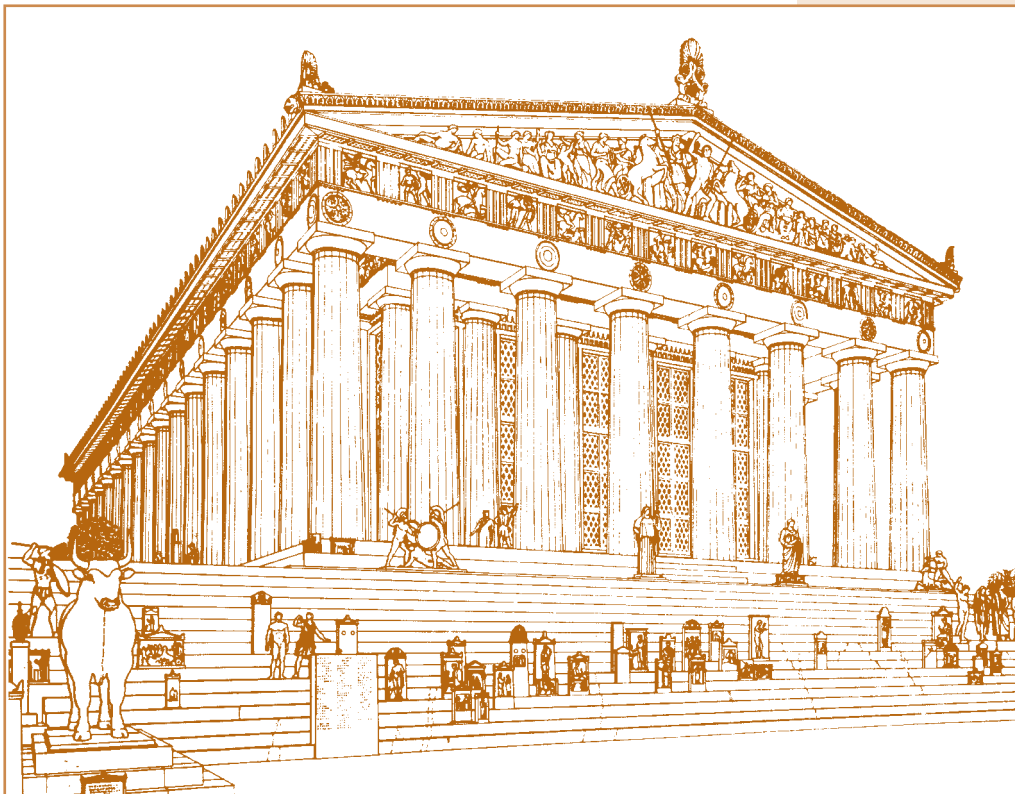
Παυσανία, Ἄττικά, I, 23, 7

Υπάρχει επίσης και ένα ιερό της βραυρωνίας Ἀρτέμιδος, με
ἄγαλμα της, ἔργο του Πραξιτέλι· το προσωνύμιο της θεᾶς
οφείλεται στον αθηναϊκό δήμο της Βραυρώνας.

Παυσανία, Ἀττικά, I, 23, 7

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Ἐς δέ τόν ναόν ὄν παρθενῶνα ὀνομάζουσιν, ἐς τοῦτον ἐσιούσιν ὅποσα ἐν τοῖς καλουμένοις ἀειτοῖς κεῖται, πάντα ἐς τήν Ἀθηνᾶς ἔχει γένεσιν, τά δέ ὀπισθεν ἡ Ποσειδῶνος πρὸς Ἀθηνᾶν ἐστὶν ἔρις ὑπὲρ τῆς γῆς.

Παυσανία, Ἀττικά, I, 24, 5

Stevens

Ὡς πρὸς τὸ ναὸν ποὺ τὸν ὀνομάζουσαν Παρθενῶνα, ἡ παράστασις τοῦ αὐτώματος ποὺ βρῖσκεται πάνω ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς εἰσόδου τοῦ εἶναι ολόκληρη σχετικὴ μετὰ τὴν γέννηση τῆς Ἀθηνᾶς· στὸ ὀπίσθιο αὐτῶμα παριστάνεται ἡ φιλονικία τοῦ Ποσειδῶνα πρὸς τὴν Ἀθηνᾶ γιὰ τὴ γῆ.

Παυσανία, Ἀττικά, I, 24, 5

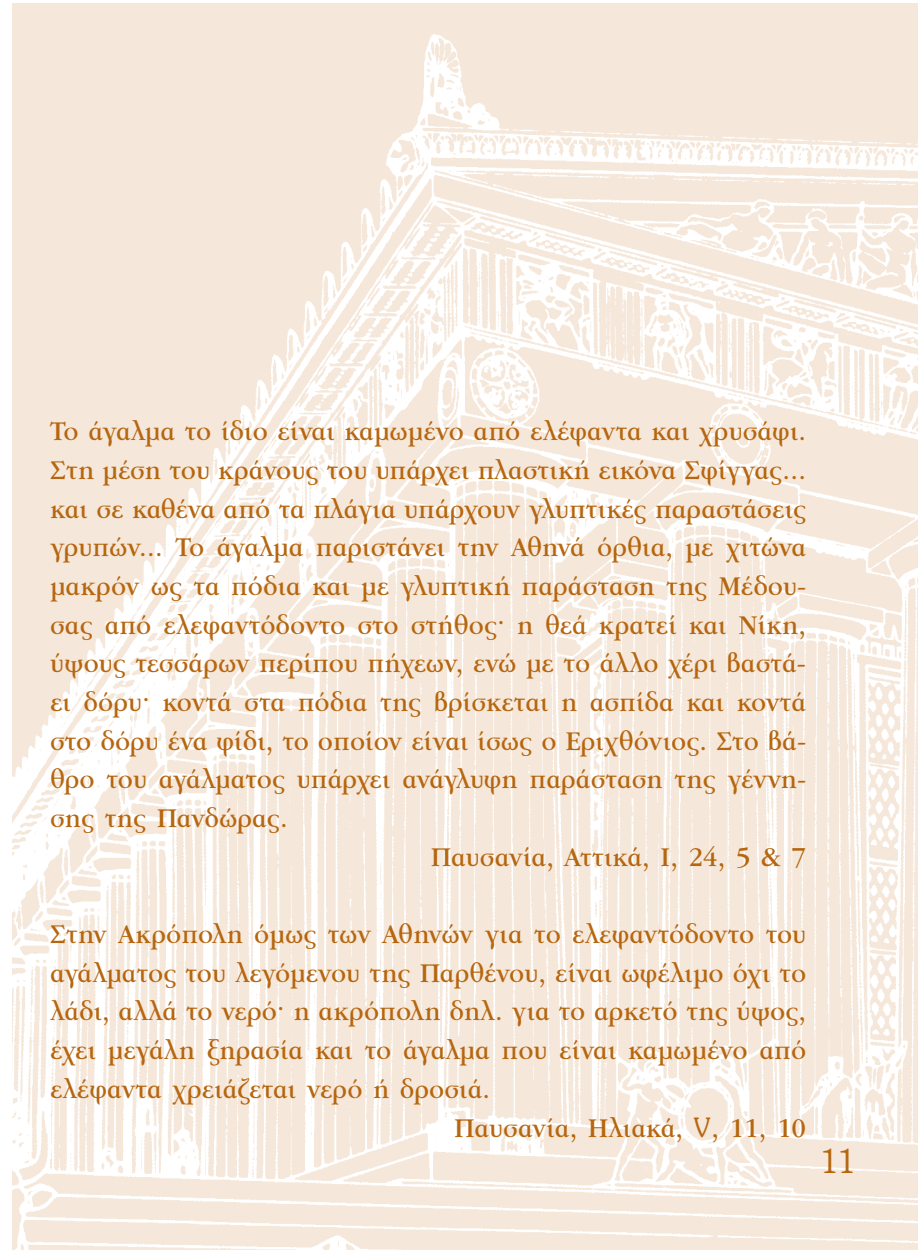
Praschniker

Αυτό δέ ἔκ τε ἐλέφαντος τό ἄγαλμα καί χρυσοῦ πεποιίται. Μέσφ μὲν οὖν ἐπίκειταί οἱ τῷ κράνει Σφιγγός εἰκὼν..., καθ' ἑκάτερον δέ τοῦ κράνουσ γρῦπέσ εἰσιν ἐπειργασμένοι... Τό δέ ἄγαλμα τῆσ Ἄθηνᾶσ ὀρθόν ἐστίν ἐν χιτῶνι ποδήρει καί οἱ κατά τό στέρνον ἠ κεφαλή Μεδούσασ ἐλέφαντόσ ἐστίν ἐμπεποιημένη· καί Νίκην τε ὅσων τεσσάρων πηχῶν, ἐν δέ τῇ <ἐτέρᾳ> χειρὶ δόρυ ἔχει, καί οἱ πρὸσ τοῖσ ποσίν ἀσπίσ τε κείται καί πλησίον τοῦ δόρατοσ δράκων ἐστί·ν εἶπ δ' ἂν Ἐριχθόνιοσ οὗτοσ ὁ δράκων. Ἔστι δέ τῷ βάθρῳ τοῦ ἀγάλματοσ ἐπειργασμένη Πανδώρασ γένεσισ.

Παυσανία, Ἀττικά, I, 24, 5 & 7

Ἐν ἀκροπόλει δέ τῇ ἀθηναίων τήν καλουμένην Παρθένον οὐκ ἔλαιον, ὕδωρ δέ τό ἐσ τόν ἐλέφαντα ὠφελοῦν ἐστί·ν ἄτε γάρ ἀυχηρᾶσ τῆσ ἀκροπόλεωσ οὔσασ διά τό ἄγαν ὑψηλόν, τό ἄγαλμα, ἐλέφαντοσ πεποιημένον, ὕδωρ καί δρόσον τήν ἀπό τοῦ ὕδατοσ ποθεῖ.

Παυσανία, Ἡλιακά, V, 11, 10

Το ἄγαλμα το ἴδιο εἶναι καμωμένο ἀπό ἐλέφαντα καί χρυσάφι. Στη μέση του κράνουσ του ὑπάρχει πλαστική εἰκὼν Σφιγγασ... καί σε καθένα ἀπό τα πλάγια ὑπάρχουν γλυπτικές παραστάσεισ γρῦπών... Το ἄγαλμα παριστάνει τήν Ἀθηνά ὀρθία, με χιτῶνα μακρόν ὡσ τα πόδια καί με γλυπτική παράστασ τῆσ Μεδούσασ ἀπό ἐλεφαντόδοντο στο στήθοσ· ἡ θεά κρατεῖ καί Νίκη, ὕφουσ τεσσάρων περίπου πήχεων, ἐνώ με το ἄλλο χέρι βαστάει δόρυ· κοντά στα πόδια τῆσ βρῖσκεται ἡ ἀσπίδα καί κοντά στο δόρυ ἕνα φίδι, το ὁποῖον εἶναι ἴσῳσ ὁ Εριχθόνιοσ. Στο βάθρο του ἀγάλματοσ ὑπάρχει ἀνάγλυψη παράστασ τῆσ γέννησῆσ τῆσ Πανδώρασ.

Παυσανία, Ἀττικά, I, 24, 5 & 7

Στήν Ἀκρόπολη ὁμῳσ τῶν Ἀθηνών γιὰ το ἐλεφαντόδοντο του ἀγάλματοσ του λεγόμενου τῆσ Παρθένου, εἶναι ὠφέλιμο ὄχι το λάδι, ἀλλά το νερό· ἡ ἀκρόπολη δηλ. γιὰ το ἀρκετό τῆσ ὕφουσ, ἔχει μεγάλη ξηρασία καί το ἄγαλμα που εἶναι καμωμένο ἀπό ἐλέφαντα χρειάζεται νερό ἢ δροσιά.

Παυσανία, Ἡλιακά, V, 11, 10

ΕΡΕΧΘΕΙΟΝ

Krischen

Ἔστι δέ καί οἶκημα ἐρέχθειον καλούμενον· πρό δέ τῆς ἐσόδου Διός ἐστι βωμός ὑπάτου, ἔνθα ἔμψυχον θύουσιν οὐδέν,... Ἔσελθοῦσι δέ εἰσι βωμοί, Ποσειδῶνος, ἐφ' οὗ καί Ἐρεχθεῖ θύουσιν ἕκ του μαντεύματος, καί ἥρωος Βούτου, τρίτος δέ Ἡφαιστου· γραφαί δέ ἐπί τῶν τοίχων τοῦ γένους εἰσι τοῦ Βουταδῶν καί (διπλοῦν γάρ ἐστι τό οἶκημα) ὕδωρ ἐστίν ἔνδον θαλάσσιον ἐν φρέατι...· ἀλλά τόδε τό φρέαρ ἐς συγγραφὴν παρέχεται κυμάτων ἦχον ἐπί νότῳ πνεύσαντι. Καί τριαίνης ἐστίν ἐν τῇ πέτρᾳ σχῆμα· ταῦτα δέ λέγεται Ποσειδῶνι μαρτύρια ἐς τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς χώρας φανῆναι.

Ἱερά μὲν τῆς Ἀθηνᾶς ἐστίν ἢ τε ἄλλη πόλις καί ἡ πᾶσα ὁμοίως γῆ, (καί γάρ ὁσοῖς θεοὺς καθέστηκεν ἄλλους ἐν τοῖς δήμοις σέβειν, οὐδέν τι ἦσσαν τὴν Ἀθηνᾶν ἄγουσιν ἐν τιμῇ), τό δέ ἀγιότατον ἐν κοινῷ πολλοῖς πρότερον νομισθέν ἔτεσιν <ἦ> συνῆλθον ἀπό τῶν δήμων ἐστίν Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἐν τῇ νῦν ἀκρόπολει, τότε δέ ὀνομαζομένη πόλει· φήμη δέ ἐς αὐτό ἔχει πεσεῖν ἕκ τοῦ οὐρανοῦ.

Υπάρχει και ένα οικοδόμημα που ονομάζεται ερέχθειο. Προ της εισόδου του υπάρχει βωμός για τον ύπατο Δία, όπου δε γίνονται θυσίες εμψύχων: ... Μέσα σ' αυτό υπάρχουν βωμοί, ένας για τον Ποσειδώνα, όπου οι Αθηναίοι, συμμορφωμένοι με ένα χρησμό, θυσιάζουν και για τον Ερεχθέα, άλλος για τον ήρωα Βούτη και τρίτος για τον Ἡφαιστο. Στους τοίχους υπάρχουν ζωγραφιές του (ιερατικού) γένους των Βουταδών. Καθώς το οικοδόμημα είναι διπλό, υπάρχει μέσα και φρέαρ με νερό θαλασσινό... Σε τούτο όμως το φρέαρ αξιοσημείωτος είναι ένας ήχος κυμάτων που ακούεται, ἀρα φυσήξει νότιος άνεμος. Υπάρχει και σημάδι της τριαίνας στο βράχο. Αυτά λένε πως τα παρουσίασε ο Ποσειδών υποστηρίζοντας την αξίωσή του για την κατοχή της χώρας. Και η υπόλοιπη Αθήνα, καθώς και ολόκληρη η Αττική, είναι εξίσου καθιερωμένη στην Αθηνά, γιατί και όσοι δήμοι λατρεύουν άλλους θεούς δεν τιμούν λιγότερο την Αθηνά. Το αντικείμενο που από όλους γενικά θεωρήθηκε ως το αγιότατο, πολλά χρόνια προτού από τους δήμους γίνει ο συνοικισμός των Αθηνών, είναι το άγαλμα της Αθηνάς που βρίσκεται στην τώρα ονομαζόμενη ακρόπολη, τότε όμως πόλη. Για το άγαλμα αυτό υπάρχει η φήμη πως έπεσε από τον ουρανό·

Παυσανία, Ἀττικά, I, 26, 5-6

Παυσανία, Αττικά, I, 26, 5-6

Krischen

Ραφανικόλαου

Περὶ δὲ τῆς ἐλαίας οὐδὲν ἔχουσιν ἄλλο εἰπεῖν ἢ τῇ θεῷ μαρτύριον γενέσθαι τοῦτο ἐς τὸν ἀγῶνα τὸν ἐπὶ τῇ χώρᾳ· λέγουσι δὲ καὶ τάδε, κατακαυθῆναι μὲν τὴν ἐλαίαν, ἠνίκα ὁ μῦθος τὴν πόλιν ἐνέπρησεν ἀθηναίους, κατακαυθεῖσαν δὲ αὐθημερόν ὅσον τε ἐπὶ δύο βλαστῆσαι πήχεις.

Τῷ ναῷ δὲ τῆς Ἀθηνᾶς πανδρόσου ναὸς συνεχῆς ἐστὶ·

Παυσανία, Ἀττικά, I, 27, 2

Σχετικά με την ελιά δεν αναφέρουν παρά μόνο πως αποτελεί «μαρτύριο» της Αθηνᾶς που το παρουσίασε κατά τον αγώνα για τη χώρα· υπάρχει και η εξής παράδοση, πως η ελιά κάπκε εντελώς, όταν ο μῦθος έβαλε φωτιά στην πόλη των αθηναίων, την ίδια μέρα όμως ξαναβλάστησε μέχρις ύψους δύο πήχεων.

Προς το ναό της Αθηνᾶς συνέχεια ο ναός της Πανδρόσου·...

Παυσανία, Αττικά, I, 27, 2

ΑΓΑΛΜΑ ΑΘΗΝΑΣ ΠΡΟΜΑΧΟΥ

Χωρίς δέ ἢ ὅσα κατέλεξα δύο μὲν ἀθηναίοις εἰσὶ δεκάται πολεμίσασιν, ἄγαλμα ἼΑθηνᾶς χαλκοῦν ἀπὸ μῆδων τῶν ἐς Μαραθῶνα ἀποβάντων τέχνη Φειδίου (καὶ οἱ τὴν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος μάχην λαπιθῶν πρὸς κενταύρους καὶ ὅσα ἄλλα ἐστὶν ἐπειρασμένα λέγουσι τορευσοῖ Μῦν, τῷ δὲ Μυῖ ταυτὰ τε καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἔργων Παρράσιον καταγράψαι τὸν Εὐήνορος· ταύτης τῆς ἸΑθηνᾶς ἢ τοῦ δόρατος αἰχμῆ καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνουσ ἀπὸ Σουνίου προσπλέουσιν ἐστὶν ἤδη σύνοπτα).

Παυσανία, ἸΑττικά, I, 28, 2

Καταβαῖσι δὲ οὐκ ἐς τὴν κάτω πόλιν ἀλλ' ὅσον ὑπὸ τὰ προπύλαια πηγὴ τε ὕδατός ἐστι.

Παυσανία, ἸΑττικά, I, 28, 4

Εκτός ἀπὸ τα ἔργα που ἀνέφερα ὑπάρχουν καὶ δύο που τα ἀνέθεσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῆ δεκάτη δύο πολεμικῶν νικῶν τους· ἓνα χάλκινο ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἀπὸ τους μῆδους που εἶχαν ἀποβιβασθεῖ στο Μαραθῶνα, ἔργο του Φειδία· ἡ παράσταση τῆς μάχης τῶν λαπιθῶν κατὰ τῶν κενταύρων που ὑπάρχει πάνω στην ἀσπίδα καὶ ὅσα ἄλλα μέρη του ἀγάλματος αὐτοῦ εἶναι πάνω δουλεμένα, λένε πως ἐγιναν ἀπὸ τον τορευτή Μυν, σύμφωνα με σχέδια του γιου του Εὐήνορα Παρράσιου, ο οποίος ἔκανε γι' αὐτόν καὶ τα ἄλλα σχέδια· ἡ αἰχμὴ του δόρατος τῆς Ἀθηνᾶς αὐτῆς καὶ το λοφίο του κράνουσ τῆς εἶναι ορατά, ὅταν πλησιάζει κανεῖς (στον Πειραιά) πλέοντασ ἀπὸ το Σούνιο.

Παυσανία, ἸΑττικά, I, 28, 2

Κατεβαίνοντας κανεῖς ὄχι ως τὴν κάτω πόλη, ἀλλὰ ἀμέσως κάτω ἀπὸ τα προπύλαια συναντὰ μία πηγὴ νεροῦ.

Παυσανία, ἸΑττικά, I, 28, 4

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ

Περ. 50-120 μ.Χ.

Ο Πλούταρχος γεννήθηκε στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας και ανήκε σε επιφανή οικογένεια. Σπούδασε φιλοσοφία στην Αθήνα, στην Ακαδημία. Αργότερα ταξίδεψε πολύ στην Ελλάδα, πήγε στην Αλεξάνδρεια και έμεινε για μεγάλο διάστημα στη Ρώμη, όπου και σχετίστηκε με την αυτοκρατορική αυλή. Αργότερα στη γενέτειρά του, τη Χαιρώνεια, ίδρυσε Φιλοσοφική Σχολή που απέκτησε μεγάλη φήμη. Η πατρίδα του τον τίμησε με αξιώματα και στους Δελφούς τον έκαναν ιερέα του Πυθίου Απόλλωνα και επιμελητή των Πυθίων αγώνων, από το 95 έως το θάνατό του.

Ο Πλούταρχος είναι ένας από τους σπουδαιότερους Έλληνες λογίους της αρχαιότητας. Το έργο του χωρίζεται σε δύο ομάδες, τα “Ηθικά” σε επτά τόμους, που περιλαμβάνουν 83 πραγματείες για διάφορες επιστήμες, και τους “Βίους Παραλλήλους” με τους οποίους δημιουργήθηκε ένα νέο λογοτεχνικό είδος, η βιογραφία. Με τους βίους (από τους οποίους σώζονται εικοσιδύο σε ζεύγη και μερικοί μεμονωμένοι) ο Πλούταρχος δεν προσπάθησε να γράψει ιστορία, αλλά ανάλυση χαρακτήρων. Διέσωσε όμως μέγιστο αριθμό ιστορικών πληροφοριών, όχι μόνον των βιογραφουμένων αρχαίων αλλά και της εποχής τους. Στους “Βίους Παραλλήλους” είναι φανερή η διδακτική και η ηθική πρόθεση, γίνεται δε κατά κανόνα αντιπαράθεση ενός Έλληνα και ενός Ρωμαίου.

Το έργο του, το οποίο χαρακτηρίζει η γλαφυρότητα διαβάστηκε πολύ και έγινε πηγή έμπνευσης για γνωστούς νεώτερους συγγραφείς. Όταν ο Πλούταρχος πέθανε, ο Πausanias ήταν μικρό παιδί.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ

Περ. 110-180 μ.Χ.

Ο Πausanias γεννήθηκε στη Μικρά Ασία, στο Σίπυλο της Μαγνησίας από ευκατάστατη οικογένεια. Απέκτησε φροντισμένη μόρφωση. Σπούδασε αρχαία Ελληνική ποίηση και ιστορία και υπήρξε θαυμαστής και μιμητής του Ηροδότου. Στα χρόνια του Αδριανού και των Αντωνίων ταξίδεψε στην Ιταλία, τη Βόρειο Αφρική, τη Μικρά Ασία και κυρίως στην Ελλάδα, με σκοπό την μελέτη της τέχνης από τη σκοπιά της αρχαίας θρησκείας και της μυθολογίας. Αργότερα επεξεργάστηκε τις σημειώσεις του στις βιβλιοθήκες της Περγάμου και ίσως της Αθήνας και της Ρώμης. Στην Αθήνα έρχεται για πρώτη φορά το 145-148 μ.Χ.

Το έργο του “Ελλάδος Περιήγησις” είναι χωρισμένο στα βιβλία: Αττικά, Κορινθιακά, Λακωνικά, Μεσσηνιακά, Ηλειακά (Α’ και Β’), Αχαϊκά, Αρκαδικά, Βοιωτικά και Φωκικά. Αποτελεί τη σπουδαιότερη πηγή πληροφοριών για την τέχνη, την αρχιτεκτονική και τη μνημειακή τοπογραφία της αρχαίας Ελλάδος και είναι κυριολεκτικά πολύτιμο για την αρχαιολογική επιστήμη.

Το έργο του Πausanias είναι στενά δεμένο με την παλαιά πίστη σε μια εποχή που αυξάνεται η επιρροή του Χριστιανισμού. Κύρια ενδιαφέροντα του ήταν η λατρεία, οι παραδόσεις και οι θρύλοι κάθε τόπου και λιγότερο η καλλιτεχνική αξία και η ιστορία των μνημείων του.

Η αρχαιολογία είναι η επιστήμη που με τα κείμενα ερμηνεύει τα μνημεία και με τα μνημεία ερμηνεύει τα κείμενα. Η προσέγγιση των κειμένων είναι εξ ίσου σημαντική με την παρατήρηση των μνημείων και η αλληλοερμηνεία τους δίνει νέα πνοή στην ιστορία της τέχνης και της αρχιτεκτονικής, όπως και στην έρευνα.

Στο φυλλάδιο αυτό έχουν συγκεντρωθεί τα κείμενα (αρχαίο και μετάφραση) του Πλούταρχου και του Πausανία σχετικά με τα μνημεία της Ακροπόλεως, καθώς και σχέδια αποκαταστάσεώς τους από τους ερευνητές Β. Fletcher, F. Krischen, Α. Παπανικολάου, C. Praschniker και G. Stevens.

Οι μεταφράσεις ανήκουν στους Θ. Παπακωνσταντίνου και Ν. Παπαχατζή.

Τα κείμενα αυτά είναι οι παλαιότερες και οι μοναδικές αρχαίες περιγραφές των μνημείων που έχουν βρεθεί. Έχουν μεγάλη σημασία, γιατί γράφτηκαν όταν τα μνημεία σώζονταν σε άριστη κατάσταση και ήταν ζωντανή ακόμη η αρχαία λατρεία της Αθηνάς, όπως και οι θρύλοι που την συνόδευαν.

Με οδηγό λοιπόν τον Πλούταρχο και τον Πausανία κάνε το δικό σου οδοιπορικό στον Ιερό βράχο, απάντησε στις ερωτήσεις και σημείωσε επιπλέον:

Τι βλέπεις που δεν είδε ο Πausανίας; Τι δεν βλέπεις που είδε ο Πausανίας;

Επιμέλεια: Κορνηλία Χατζησαόλην
Καλλιτεχνική επιμέλεια: AltSys

© Α' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Εκπαιδευτικά Προγράμματα
ISBN: 960-214-759-8
Αθήνα 1998

